

अपंग व्यक्ती (समान संधी, संपूर्ण सहभाग व हक्काचे संरक्षण) अधिनियम १९९५ नुसार विभागातील वर्ग १ ते वर्ग ४ च्या पदावर शारिरीक दृष्ट्या अपंगांसाठी आरक्षण ठेवणे/सूट देणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन,
कृषि,पशुसंवर्धन,दुग्धव्यवसाय विकास व मत्स्यव्यवसाय विभाग,
शासन निर्णय क्रमांक-कृषिआ-१२०४/प्र.क्र.३८७/१६-अ,
मंत्रालय विस्तार,मुंबई ४०००३२.
दिनांक- १६ फेब्रुवारी, २००९

- वाचा:- १) अपंग व्यक्ती (समान संधी, संपूर्ण सहभाग व हक्काचे संरक्षण) अधिनियम, १९९५
२) शासन निर्णय, कृषि व पदुम विभाग, क्रमांक-आकृवि-१२९८/प्र.क्र.२८/१५-अ,
दिनांक १४ मे, १९९७.
३) शासन परिपत्रक, सामान्य प्रशासन विभाग, क्रमांक- एसआरव्ही-१०९७/ प्र.क्र.१२/९७/१६अ,
दिनांक २/०५/१९९८
४) शासन परिपत्रक, सामान्य प्रशासन विभाग, क्रमांक- एसआरव्ही-१०९९/ प्र.क्र.३७/१६अ,
दिनांक ४/०३/२००२
५) शासन परिपत्रक, सामान्य प्रशासन विभाग, क्रमांक- अपंग-१००१/६१/ प्र.क्र.३६/२००२/१६अ,
दिनांक १०/०५/२००२
६) शासन परिपत्रक, सामाजिक न्याय, सांस्कृतिक कार्य, क्रिडा व विशेष सहाय्य विभाग,
क्रमांक- अपंग-२००२/प्र.क्र.२०४/सुधार-३ दिनांक ५/०८/२००२
७) शासन परिपत्रक, सामान्य प्रशासन विभाग, क्रमांक- अपंग-१००३/प्र.क्र.१२७/१६अ,
दिनांक ६/०५/२००४
८) शासन निर्णय, कृषि व पदुम विभाग, क्रमांक-कृषिआ-१२०४/प्र.क्र.३८७/१६-अ,
दिनांक ३/१२/०४
९) शासन पत्र, सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग, क्र. अपंग-२००७/प्रक्र-७४/सुधार-३,
दिनांक १६ जून, २००८
१०) शासन पत्र, सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग, क्र. न्यायाप्र-२००६/प्रक्र-९/सुधार-३,
दिनांक ११/०२/०९

प्रस्तावना -

अपंगांच्या आरक्षणासंदर्भात पुनर्विलोकीत शासन निर्णयाचा सुधारीत मसुदा सामाजिक न्याय विभागामार्फत मा. उच्च न्यायालयाच्या मान्यतेसाठी सादर करण्यात आला होता. पुनर्रचित तज्ञ समितीच्या दिनांक २६/९/२००६ रोजी सचिव, सामाजिक न्याय यांच्या अध्यक्षतेखाली झालेल्या बैठकीत सुधारणा केल्याप्रमाणे शासन निर्णय निर्गमित करण्याचा प्रस्ताव शासनाचे विचाराधीन होता. आता दि.३ डिसेंबर २००४ चा शासन निर्णय अधिक्रमित करून पुढील प्रमाणे शासन निर्णय घेण्यात आला आहे.

शासन निर्णय -

अपंगव्यक्ती (समानसंधी, संपूर्ण सहभाग व हक्कांचे संरक्षण) अधिनियम, १९९५ (जम्मू आणि काश्मिर राज्य वगळता) संपूर्ण देशामध्ये ७/०२/९६ पासून लागू करण्यात आला आहे. सदर अधिनियमातील कलम ३२ मधील तरतूदीनुसार अपंगांसाठी शासन सेवेत आरक्षण ठेवण्यासाठी पदे शोधून (Identify) निश्चित करणे आवश्यक आहे. तसेच कलम ३३ नुसार १) अंध अल्पदृष्टी, २) बहिरेपणा ३) अस्थिव्यंग किंवा मंदमती या तीन वर्गात प्रत्येक १ याप्रमाणे एकूण ३% आरक्षण विहीत करणे गरजेचे आहे.

२. सदर कायद्याच्या कलम ३३ मधील तरतूदी नुसार कामाच्या स्वरूपावरून ज्या आस्थापनेवर पदांसाठी अपंगांसाठी आरक्षण ठेवणे शक्य नाही अशा पदांना अपंगांच्या आरक्षणापासून सूट देण्याची तरतूद या अधिनियमात अंतर्भूत आहे.

३. आयुक्त (कृषि) महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांच्या अधिपत्याखालील सर्व क्षेत्रीय कार्यालयातील सर्व संवर्गातील पदांची कर्तव्ये, जबाबदाऱ्या व कामाचे स्वरूप विचारात घेऊन व सर्व पदांचा आढावा घेण्यात आला. त्यानंतर संदर्भ क्रमांक (६) येथील सामाजिक न्याय, सांस्कृतिक कार्य, क्रिडा व विशेष सहाय्य विभागाचे परिपत्रक दिनांक ५/०८/२००२ अन्वये नेमलेल्या डॉ.लहाने, ग्रँट मेडिकल कॉलेज, मुंबई, सदस्य यांच्या तज्ञ समितीने शिफारशी केलेल्या आहेत. सदर शिफारशीनुसार सोबतच्या परिशिष्ट-अ मध्ये नमूद केलेल्या पदांना परिशिष्टांत नमूद केल्याप्रमाणे अपंगांसाठीचे आरक्षण लागू करण्यास या शासन निर्णयान्वये मान्यता देण्यात येत आहे. अपंगांचे आरक्षण एकाकी पदाकरिता असणार नाही.

४. अंध अल्पदृष्टी / विकलांगता / कमी श्रवणशक्ती / लोकोमोटर विकलांगता / विकलांग व्यक्ती / अंशतः दृष्टीदोष व्यक्ती इत्यादी शब्दाबाबतच्या अधिनियमातील व्याख्या सोबतचे परिशिष्ट अ मध्ये नमूद केलेल्या आहेत. त्यानुसार संबंधीत अपंग वर्गवारीतील / गटातील पात्रतेची पूर्तता करणारी व्यक्ती वैद्यकीय मंडळाच्या पात्रता / निष्कर्षाच्या आधारे त्या त्या अपंगाच्या गटातून नियुक्तीकरिता पात्र ठरेल. अपंगत्वाचे प्रमाण किमान ४०% असणे आवश्यक आहे.

५. शासन परिपत्रक, सामान्य प्रशासन विभाग, क्रमांक एसआरव्ही - १०९९/प्र.क्र.३१/१६अ, दिनांक १६/६/९९ मध्ये स्पष्ट केल्यानुसार, अपंगांसाठी असलेले आरक्षण हे समांतर आरक्षण असून हे सदर आरक्षण सामाजिक आरक्षणांतर्गत राहील.

६. सामान्य प्रशासन विभाग परिपत्रक क्र. अपंग-१००३/प्र.क्र.१२७/०३/१६अ दि.६/५/२००४ मध्ये नमूद केलेल्या कार्यपद्धतीनुसार आरक्षण ठेवलेल्या पदावर अपंगांची नियुक्ती केली जाईल.

७. हे आदेश सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाच्या उपरोक्त संदर्भ क्र. १० येथील दि. ११/०२/०९ च्या शासनपत्रान्वये सहमती कळविल्यानुसार निर्गमित करण्यात येत आहेत.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

सही /-

(सुनिल हंजे)

कार्यासन अधिकारी, कृषि व पदुम विभाग

महाराष्ट्र शासन

प्रति,

मा.राज्यपाल यांचे सचिव, राजभवन, मुंबई

मा. मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव

मा. मंत्री (कृषि / जलसंधारण/ फलोत्पादन) यांचे खाजगी सचिव
मा. राज्यमंत्री (कृषि / जलसंधारण/ फलोत्पादन) यांचे खाजगी सचिव
सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई (पत्राने अग्रेषित)
आयुक्त कृषि , कृषि आयुक्तालय,महाराष्ट्र राज्य,पुणे.
महालेखापाल-१/२ महाराष्ट्र (लेखा परिक्षा/लेखा अनुज्ञेयता) मुंबई/नागपूर
सर्व विभागीय आयुक्त
सर्व संचालक, कृषि आयुक्तालय,महाराष्ट्र राज्य,पुणे.
सर्व विभागीय कृषि सहसंचालक.
सर्व जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी
सर्व जिल्हा कृषि विकास अधिकारी, जिल्हा परिषद
संचालक, लेखा व कोषागारे, मुंबई
सर्व कोषागार अधिकारी,
सामान्य प्रशासन विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२
वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई - ३२
ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग, मंत्रालय, मुंबई - ३२
सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग, मंत्रालय, मुंबई - ३२
विधी व न्याय विभाग, मंत्रालय, मुंबई
सर्व सहसचिव /उप सचिव / अवर सचिव/ कक्ष अधिकारी , कृषि व पदुम विभाग, मंत्रालय,मुंबई ३२
निवडनस्ती /१६अ

कृषि व पदुम विभाग, शासन निर्णय क्रमांक कृषिआ १२०४/प्रक्र ३८७/१६ए, दि. १६ फेब्रुवारी, २००९ सोबतचे
परिशिष्ट
कृषि विभागातील ज्या पदांना अपंगासाठी आरक्षण लागू केले आहे ती पद दर्शविणारे विवरणपत्र
परिशिष्ट-अ

पद		सरळसेवा प्रवेशाने भरणा-या पदासाठी अपंगांकरीता आरक्षण			
गट/वर्ग	संवर्ग/ पदांचे नांव	अस्थी व्यंग/ (१ हात किंवा पाय अधू) (OA/OL)	अंध/अल्प दृष्टी (LV)	अंशतः कर्ण बधीर (PD)	शेरा (एकाकी पद/ प्रतिनियुक्तीचे पद / पदोन्नती/ सरळसेवा याप्रमाणे पदाची स्थिती)
१	२	३	४	५	६
१) गट अ					
	अ) कृषि विकास अधिकारी ब) कृषि उपसंचालक क) म.कृ.से.वर्ग (प्र शा) ड) सांख्यिकी वर्ग-१ इ) उपविभागीय कृषि अधिकारी ई) सहाय्यक मृद रसायन शास्त्र मृद सर्वेक्षण अधिकारी	OL/OA	LV	PD	सरळसेवेने
	प्रशासन अधिकारी	OL/OA	LV	PD	सरळसेवेने
२) गट ब महाराष्ट्र कृषि सेवा वर्ग-२					
	अ) तालुका कृषि अधिकारी ब) तंत्र अधिकारी क) सांख्यिक वर्ग-२ ड) मोहिम अधिकारी इ) जिल्हा कृषि अधिकारी ई) जिल्हा मृद चाचणी सर्वेक्षण मृद चाचणी अधिकारी	OL/OA	LV	PD	सरळसेवेने
	सहाय्यक प्रशासन अधिकारी	OL/OA	LV	PD	सरळसेवेने
३) म.कृ.से. वर्ग-२ (कनिष्ठ)					
	१. मंडल कृषि अधिकारी (कनिष्ठ संवर्ग) २. कृषि अधिकारी	OL/OA	LV	PD	सरळसेवेने

४) गट -क					
	१. कृषि पर्यवेक्षक	OL/OA	LV	PD	पदोन्नतीने व सरळसेवेने
	२. कृषि सहायक	OL/OA	LV	PD	पदोन्नतीने व सरळसेवेने

कृषि विभागातील गट-ड मधील पदाकरीता अपंगाबाबतचे आरक्षण दर्शविणारे विवरणपत्र

पद		सरळसेवा प्रवेशाने भरणा-या पदासाठी अपंगांकरीता आरक्षण		
गट/ वर्ग	संवर्ग/ पदाचे नांव	अस्थी व्यंग/ (१ हात किंवा पाय अधू/दोन्ही पाय अधू) (OA/OL/BL)	अंध/अल्पदृष्टी (LV)	अंशतः कर्णबधीर/ कर्णबधीर (PD/D)
1	2	3	4	5
गट ड				
	१) नाईक दफ्तरी	OL/OA/BL	LV	PD/D
	२) स्वच्छक	OL/OA	LV	PD/D
	३) माळी	OL/OA	LV	PD/D
	४) ग्रेड-१ मजूर	OL/OA	LV	PD/D
	५) परिचर	OL/OA	LV	PD/D

परिशिष्ट ब
शासन निर्णय, कृषि व पदुम विभाग, क्रमांक कृषिआ-१२०४/प्रक्र ३८७/१६ए, दि. १६ फेब्रुवारी, २००९ सोबतचे
परिशिष्ट
अपंग व्यक्ती (समान संधी, संपूर्ण सहभाग व हक्काचे संरक्षण) अधिनियम, १९९५ नुसार महत्वाच्या शब्दांच्या
व्याख्या

- 1) **Blindness** : Blindness refers to a condition where a person suffers from any of the following conditions namely :-
  - i) total absence of sight; or
  - ii) visual acuity not exceeding 6/60 or 20/200 (snellen) in the better eye with correcting lenses; or
  - iii) limitation of the field of vision subtending an angle of 20 degree or worse;
- 2) **Disability** : "disability" means:-
  - i) blindness;
  - ii) low vision;
  - iii) leprosy cured;
  - iv) hearing impairment;
  - v) locomotor disability;
  - vi) mental retardation;
  - vii) mental illness;
- 3) **hearing impairment** :- "hearing impairment" means loss of sixty decibels or more in the better ear in the conversational range of frequencies;
- 4) **locomotor disability** :- " locomotor disability" mean disability of the bones, joints or muscles leading to substantial restriction of the movement of the Limbs or any form of cerebral palsy;
- 5) **Person with disability** :- "Person with disability" means a person suffering from not less than forty percent of any disability as certified by a medical authority;
- 6) **Person with low vision** :- " person with low vision" means a person with impairment of visual functioning even after treatment or standard refractive correction but who uses or is potentially capable of using vision for the planning of execution of a task with appropriate assistive device.
